

Wiesława Włodarczyk-Guzek*

EUROPEJSKI BANK ODBUDOWY I ROZWOJU – STRUKTURA I ZASADY DZIAŁANIA

Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (EBOR)¹ jest najmłodszą regionalną instytucją finansową o charakterze międzynarodowym powstałą w roku 1991, aby służyć pomocą w przemianach gospodarczych zachodzących, początkowo w 6 krajach Europy Środkowej i Wschodniej, a od stycznia 2001 r. w 27 krajach byłego bloku socjalistycznego². Bank ten wywiera duży wpływ na przebieg procesu transformacji ustrojowej w poszczególnych krajach poprzez szeroki zakres i elastyczność instrumentów finansowych, takich jak: kredyty, udziały kapitałowe, gwarancje i pomoc techniczna oraz zdolność do działania w obu sektorach, zarówno publicznym jak i prywatnym. EBOR kształtuje i propaguje zasady gospodarki rynkowej oraz kładzie nacisk na ochronę środowiska w krajach operacji.

Cechy charakterystyczne EBOR to:

- szybkość utworzenia (podjęcie decyzji w ciągu kilku miesięcy od rozpoczęcia rozmów),
- jawne polityczne cele (popieranie demokracji i gospodarki rynkowej w postkomunistycznych krajach Europy Środkowej i Wschodniej³),
- członkostwo (po raz pierwszy udział USA i byłego ZSRR w jednej instytucji),
- uprawnienia (pomoc w rozwoju sektora prywatnego w krajach operacji),
- siedziba w Europie (Londyn), nie w USA.

---

* Dr, starszy wykładowca w Katedrze Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych Uniwersytetu Łódzkiego.

¹ Ang. European Bank for Reconstruction and Development.

² 19.01.2001 r. do EBOR przystąpiła Federacyjna Republika Jugosławii jako 27 kraj, w którym bank prowadzi swoją działalność.

³ Wraz z przyjęciem państw powstałych w wyniku rozpadu byłego Związku Radzieckiego, EBOR stracił ściśle europejski charakter i powinien nazywać się euroazjatyckim bankiem.

W związku z powyższym, celem artykułu jest przybliżenie zasad funkcjonowania Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju poprzez omówienie genezy tej instytucji, zasobów kapitałowych, którymi dysponuje, a także zasad finansowania oraz instrumentów finansowych wykorzystywanych w krajach operacji ze szczególnym uwzględnieniem Polski, która od początku funkcjonowania Banku cieszyła się jego względami.

GENEZA EBOR

Pod koniec roku 1989 zaczęły dokonywać się istotne przemiany społeczne, polityczne i gospodarcze w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, co doprowadziło do rozpadu jednego z największych mocarstw światowych, jakim był Związek Radziecki. Powstały nowe państwa również na terenach byłej Czechosłowacji i Jugosławii.

W związku z zachodzącymi zmianami zaistniała potrzeba wspierania rodzącej się demokracji oraz gospodarki rynkowej w tym regionie. Podczas gdy większość krajów rozważała problem w kategoriach pomocy dwustronnej, Francja wystąpiła z inicjatywą utworzenia „banku dla Europy” w celu finansowania procesu transformacji w krajach Europy Środkowej i Wschodniej⁴. 25 października 1989 r. ówczesny prezydent Francji François Mitterand przedstawił tę ideę w Parlamencie Europejskim w Strasburgu⁵. Realizacja zamysłu przebiegała niezwykle szybko z uwagi na szerokie zainteresowanie jednoczącą się Europą. Po zburzeniu muru berlińskiego w dniu 8 listopada 1989 r. stało się pewne, że dojdzie do zjednoczenia Niemiec. EBOR miał stać się instytucją finansową, która doprowadzi do szybkiego rozwoju Polski, Czech i Węgier, a tym samym zneutralizuje rosnącą potęgę Niemiec. Francja proponując utworzenie Banku, widziała w nim przeciwwagę dla ewentualnego zdominowania Europy przez gospodarkę niemiecką w przyszłości.

Dwa dni po zburzeniu muru berlińskiego, tj. 10 listopada 1989 r., doradca F. Mitteranda Jacques Attali zaprezentował ogólny kształt przyszłego EBOR, który miał być instytucją niezwykłą, mającą promować – poprzez różne formy działania – przejście krajów Europy Środkowej i Wschodniej od scentralizowanej gospodarki państwowej do gospodarki rynkowej opartej na zasadach konkurencji. J. Attali sugerował, iż instytucja ta mogłaby wzmocnić unię ekonomiczną Europy, a także stać się załączkiem federacji europejskiej podobnie jak w latach pięćdziesiątych Europejska Wspólnota Węgla i Stali była załączkiem EWG.

⁴ *The European Bank for Reconstruction and Development*, Overseas Development Institute, „Briefing Paper”, September 1990, s. 1–4

⁵ T. Schreiber, M. Nemzet, *EBOR – bank inny niż wszystkie*, „Rzeczpospolita” 1992, nr 86, dodatek specjalny, s. IX.

W styczniu roku 1990 odbyła się pierwsza konferencja w Paryżu z udziałem 36 krajów zainteresowanych ideą F. Mitteranda. W trakcie obrad zastanawiano się czy istnieje potrzeba powoływania nowej instytucji finansowej ze względu na możliwość dublowania przez tę instytucję funkcji pełnionych przez Bank Światowy oraz Europejski Bank Inwestycyjny (EBI)⁶. Obawy te były nieuzasadnione, ponieważ w Banku Światowym Europejczycy są w mniejszości, w EBI nie uczestniczą zaś kraje Europy Środkowej i Wschodniej, które też powinny być wciągnięte do procesu decyzyjnego. Największym oponentem, z czysto politycznych pobudek, były Stany Zjednoczone, ponieważ po raz pierwszy od zakończenia drugiej wojny światowej instytucja finansowa światowej rangi wydawała się wymykać spod bezpośredniej kontroli USA⁷.

Rozbieżności między Amerykanami a Europejczykami dotyczyły także spraw merytorycznych, a mianowicie wyboru priorytetowych sektorów, którymi powinien zajmować się EBOR. Administracja prezydenta George'a Busha uporczywie sprzeciwiała się kierowaniu środków do sektora publicznego widząc w tym znak równości z subsydiowaniem bankrutującego socjalizmu⁸. Dopiero po długich dyskusjach Amerykanie przyznali, aczkolwiek niezbyt chętnie, że błędem byłoby oczekiwać od Banku, aby stworzył na Wschodzie konkurencyjny sektor prywatny bez jednoczesnej pomocy w odbudowie infrastruktury państwowej. Wówczas uzgodniono wyasygnowanie 40% środków na potrzeby sektora publicznego.

Klauzula ta została włączona z dwóch powodów. Po pierwsze, uznano sektor prywatny w regionie, będący w centrum zainteresowania Banku, za zbyt mały. Obawiano się więc, że Bank mógłby mieć trudności ze znalezieniem klientów. Po drugie, argumentowano, że nowe rządy Europy Wschodniej i Środkowej mają ważną rolę do odegrania w procesie transformacji gospodarki centralnej w rynkową, rolę polegającą na wspieraniu rozwoju infrastruktury, sprzyjaniu rozwojowi systemu finansowego, co ma również duże znaczenie dla przedsiębiorstw prywatnych. Ponadto środki publiczne potrzebne są tym rządów, aby zamortyzować niekorzystne konsekwencje transformacji systemowej, takie jak bezrobocie czy gwałtowny wzrost kosztów utrzymania. Rządy winny również wziąć na siebie większą odpowiedzialność za realizację pilnych zadań w zakresie ochrony środowiska. Ten zapis (40% środków dla sektora publicznego i 60% dla sektora prywatnego) obowiązuje przez cały okres funkcjonowania Banku i jest jednym z najważniejszych priorytetów jego strategii.

Wiosną roku 1990 w czasie kolejnych obrad w Paryżu najważniejszą przeszkodą na drodze do osiągnięcia porozumienia była kwestia udziału b. Związku Radzieckiego w EBOR. Kontrowersje wokół tej sprawy spowo-

⁶ Powołanie Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju, „Rynki Zagraniczne” 1990, nr 52, s. 1.

⁷ T. Schreiber, M. Nemzet, *EBOR...*, s. IX.

⁸ *The European Bank for Reconstruction and Development...*, s. 2.

dowane były tym, iż w 1990 r. państwo to było typowo socjalistyczne i nie kwalifikowało się do korzystania z pomocy Banku, która miała być przeznaczona dla krajów będących w trakcie transformacji zarówno politycznej, jak i gospodarczej. Wątpliwości miały przede wszystkim Stany Zjednoczone, które nie chciały przystać na 6-procentowy udział b. ZSRR w kapitale zakładowym Banku (dla USA przewidywano 8,5-procentowy pakiet). Problem rozwiązano w ten sposób, iż Stanom Zjednoczonym przyznano status największego udziałowca z 10% wkładu do kapitału statutowego Banku, b. ZSRR zachował zaś 6-procentowy udział⁹. Ponadto kraj ten zadeklarował, iż nie będzie zabiegał o kredyty w ciągu najbliższych trzech lat. Ustalono także, iż po upływie trzech lat zgoda EBOR na udzielenie pożyczki będzie wymagała kwalifikowanej większości głosów wynoszącej 85%, a do tego czasu były ZSRR będzie mógł korzystać jedynie z pomocy technicznej¹⁰. Jednak w połowie roku 1991 Amerykanie wyrazili zgodę, zresztą niezbyt entuzjastycznie, na to, by kraj ten partycypował w pożyczkach EBOR.

Do kwietnia roku 1990 reprezentanci 40 krajów i dwóch instytucji europejskich (Komisja EWG i Europejski Bank Inwestycyjny) uzgodnili statut Banku oraz udziały poszczególnych członków. 29 maja na końcowej sesji negocjacyjnej w Paryżu przysli członkowie EBOR podpisali akt założycielski i wybrali J. Attali na jego prezesa, uzgadniając także lokalizację Banku w Londynie¹¹. Tym samym formalnie Bank rozpoczął swoje istnienie. Zatem od momentu podjęcia rozmów w sprawie powołania Banku do ich sfinalizowania minęło zaledwie 18 miesięcy. Żaden z banków regionalnych nie może poszczycić się tak krótkim okresem tworzenia. Po ratyfikowaniu umowy przez minimum dwie trzecie ogólnej liczby udziałowców, 15 kwietnia 1991 r. premier Wielkiej Brytanii John Major na inauguracyjnym spotkaniu założycieli uznał, iż EBOR rozpoczął swoją działalność¹².

Bank jest pierwszą instytucją finansową o charakterze ogólnoeuropejskim. Jako pierwszy zaczął działać po okresie zimnej wojny. Jest też pierwszą organizacją nowego porządku światowego, która otrzymała poparcie również od krajów pozaeuropejskich: USA, Kanady, Japonii i innych¹³.

Symbolem EBOR są dwie ściśle splecione elipsy, wpisane w koło. Koło, jako kształt idealnej harmonii, symbolizuje Europę, dwie zaś elipsy – jej dwie części: Wschodnią i Zachodnią, które EBOR postanowił zintegrować¹⁴.

⁹ Aktualnie Rosja dysponuje 4% udziałów w kapitale statutowym banku, natomiast 2-procentowy pakiet został rozdzielony między kraje powstałe po rozpadzie b. ZSRR.

¹⁰ M. Skwara, *EBOR – przyjęcie statutu*, „Gazeta Bankowa” 1990, nr 22, s. 1.

¹¹ M. S., *EBOR – ostatni etap*, „Gazeta Bankowa” 1990, nr 31, s. 1.

¹² L. Lewin, *Instytucja nowego ładu w Europie*, „Życie Warszawy” 1991, nr 90, s. 1.

¹³ D. Walewska, *Oby istniał krótko*, „Rzeczpospolita” 1991, nr 95, s. 1 i 5.

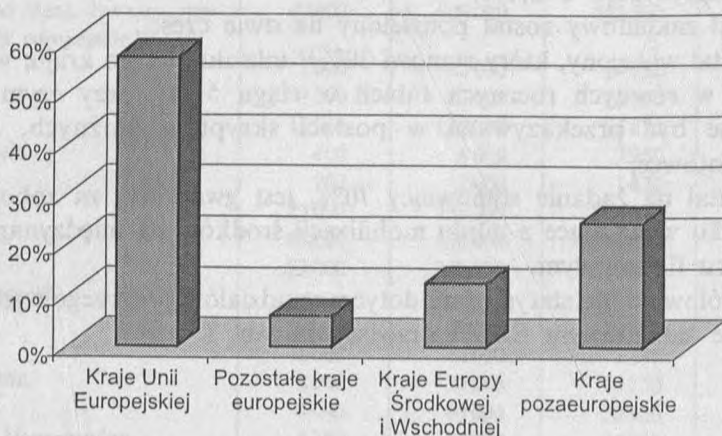
¹⁴ Autorem logo jest absolwent Akademii Sztuk Pięknych z Nowej Zelandii. Projekt został wybrany przez jury, któremu przewodniczył Vaclav Havel. W. Kumór, *Z elipsą w herbie*, „Gazeta Wyborcza” 1993, nr 58, s. 16.

ZASOBY KAPITAŁOWE EBOR

Kapitał akcyjny Banku

Zgodnie ze statutem EBOR został wyposażony w środki finansowe w postaci kapitału zakładowego w wysokości 10 mld ecu, który składał się z 1 mln udziałów po 10 000 ecu (obecnie 1 udział to 10 000 euro). Sygnatariuszy EBOR podzielono na 4 grupy w sposób przedstawiony na rys. 1.

Rys. 1. Struktura kapitału statutowego EBOR

Źródło: *Annual Report, Financial Report*, EBRD, London 2002, s. 30

Do pierwszej grupy należą państwa Unii Europejskiej, z których największymi udziałowcami są Niemcy, Francja, Wielka Brytania i Włochy. Posiadają one po 8,52% wkładów do kapitału statutowego Banku. Komisja Europejska oraz Europejski Bank Inwestycyjny mają po 3%, natomiast pozostały pakiet, wynoszący 16,74%, jest rozłożony między inne kraje członkowskie Unii proporcjonalnie do ich możliwości ekonomicznych. Łącznie kraje Unii (po przyłączeniu od 1 stycznia 1995 r. Austrii, Finlandii i Szwecji) posiadają 56,82% udziałów.

W drugiej grupie znajdują się pozostałe kraje europejskie (bez państw Środkowej i Wschodniej Europy): Cypr, Islandia, Lichtenstein, Malta, Norwegia, Szwajcaria, Turcja oraz Izrael, choć ten ostatni nie jest krajem europejskim. Na tę grupę przypada 5,56% wkładów, przy czym udział Szwajcarii jest największy i wynosi 2,28%.

Trzecia grupa składa się z krajów pożyczkobiorców. W jej skład wchodzi Albania, Bułgaria, Polska, Rumunia, Węgry, państwa powstałe po rozpadzie Czechosłowacji, Jugosławii oraz republiki b. Związku Radzieckiego. Na tę grupę przypada 12,31% wkładów, w tym udział Rosji wynosi 4%, Polski zaś 1,28%.

Kraje pozaeuropejskie to czwarta grupa. Ich udział w EBOR wynosi 24,43%. Spośród państw tej grupy największym udziałowcem i jednocześnie największym udziałowcem Banku są Stany Zjednoczone z 10-procentowym wkładem. Japonia, podobnie jak niektóre kraje Unii, ma 8,52-procentowy udział. Na inne kraje tej grupy (Australia, Egipt, Kanada, Korea, Maroko, Meksyk, Mongolia, Nowa Zelandia) przypada 5,91% udziałów, w których Kanada partycypuje w 3,4%.

Kapitał zakładowy został podzielony na dwie części:

- kapitał wpłacony, który stanowi 30%¹⁵ udziału danego kraju; wnoszony jest w równych rocznych ratach w ciągu 5 lat, przy czym połowa może być przekazywana w postaci skryptów dłużnych, a reszta w gotówce;
- kapitał na żądanie stanowiący 70%, jest gwarancją za zobowiązania Banku wynikające z tytułu mobilizacji środków na międzynarodowym rynku finansowym.

Szczegółowe dane statystyczne dotyczące udziałów poszczególnych krajów w kapitale zakładowym EBOR przedstawia tab. 1.

Tabela 1

Udziały krajów członkowskich w kapitale zakładowym EBOR w tys. euro
(stan na dzień 31.12.2001 r.)

Kraj członkowski	Udziały	Kapitał całkowity	Kapitał niezapłacony	Kapitał wpłacony
1	2	3	4	5
Kraje Unii Europejskiej				
Austria	45 600	456 000	336 300	119 700
Belgia	45 600	456 000	336 300	119 700
Dania	24 000	240 000	177 000	63 000
Finlandia	25 000	250 000	184 370	65 630
Francja	170 350	1 703 500	1 256 335	447 165

¹⁵ 30-procentowy współczynnik dotyczący wpłacanej części kapitału do EBOR jest wysoki w porównaniu z innymi bankami rozwoju. Np. dla Banku Światowego współczynnik ten wynosi 10%. Dzieje się tak dlatego, że EBOR 60% wszystkich środków kieruje do prywatnych przedsiębiorstw nie żądając gwarancji rządowych. Z tej samej przyczyny np. członkowie Międzynarodowej Korporacji Finansowej wpłacają 100% swych udziałów do tej instytucji, ponieważ inwestuje ona wyłącznie w sektorze prywatnym, a więc stoi wobec zwiększonego ryzyka.

Tabela 1 (cd.)

1	2	3	4	5
Grecja	13 000	130 000	95 870	34 130
Hiszpania	68 000	680 000	501 500	178 500
Holandia	49 600	496 000	365 800	130 200
Irlandia	6 000	60 000	44 250	15 750
Luksemburg	4 000	40 000	29 500	10 500
Niemcy	170 350	1 703 500	1 256 335	447 165
Portugalia	8 400	84 000	61 950	22 050
Szwecja	45 600	456 000	336 300	119 700
Włochy	170 350	1 703 500	1 256 335	447 165
Wielka Brytania	170 350	1 703 500	1 256 335	447 165
Wspólnota Europejska	60 000	600 000	442 500	157 500
Europejski Bank Inwestycyjny	60 000	600 000	442 500	157 500
Inne kraje europejskie				
Cypr	2 000	20 000	14 750	5 250
Islandia	2 000	20 000	14 750	5 250
Izrael	13 000	130 000	95 870	34 130
Lichtenstein	400	4 000	2 950	1 050
Malta	200	2 000	1 470	530
Norwegia	25 000	250 000	184 370	65 630
Szwajcaria	45 600	456 000	336 300	119 700
Turcja	23 000	230 000	169 620	60 380
Kraje operacji				
Albania	2 000	20 000	14 750	5 250
Armenia	1 000	10 000	7 370	2 630
Azerbejdżan	2 000	20 000	14 750	5 250
Białoruś	4 000	40 000	29 500	10 500
Bośnia i Hercegowina	3 380	33 800	24 930	8 870
Bułgaria	15 800	158 000	116 520	41 480
Chorwacja	7 292	72 920	53 780	19 140
Republika Czech	17 066	170 660	125 861	44 799
Estonia	2 000	20 000	14 750	5 250
Gruzja	2 000	20 000	14 750	5 250
Federalna Republika Jugosławii	9 350	93 500	68 960	24 540
Kazachstan	4 600	46 000	33 920	12 080
Kirgistan	2 000	20 000	14 750	5 250
Litwa	2 000	20 000	14 750	5 250
Łotwa	2 000	20 000	14 750	5 250
Republika Macedonii	1 382	13 820	10 200	3 620
Moldowa	2 000	20 000	14 750	5 250
Polska	25 600	256 000	188 800	67 200
Federacja Rosyjska	80 000	800 000	590 000	210 000
Rumunia	9 600	96 000	70 800	25 200
Republika Słowacji	8 534	85 340	62 939	22 401
Słowenia	4 196	41 960	30 940	11 020
Tadżykistan	2 000	20 000	14 750	5 250
Turkmenistan	200	2 000	1 470	530
Ukraina	16 000	160 000	118 000	42 000

Tabela 1 (cd.)

1	2	3	4	5
Uzbekistan	4 200	42 000	30 970	11 030
Węgry	15 800	158 000	116 520	41 480
Kraje pozaeuropejskie				
Australia	20 000	200 000	147 500	52 500
Egipt	2 000	20 000	14 750	5 250
Japonia	170 350	1 703 500	1 256 335	447 165
Kanada	68 000	680 000	501 500	178 500
Republika Korei	20 000	200 000	147 000	52 500
Maroko	1 000	10 000	7 000	3 000
Meksyk	3 000	30 000	21 000	9 000
Mongolia	200	2 000	1 470	530
Nowa Zelandia	1 000	10 000	7 000	3 000
Stany Zjednoczone	200 000	2 000 000	1 475 000	525 000
Kapitał subskrybowany	1 978 950	19 789 500	14 592 845	5 196 655
Udziały nie ulokowane	6 050	60 500		
Kapitał statutowy	1 985 000	19 850 000		

Źródło: *Annual Report 2001, Financial Report*, European Bank for Reconstruction and Development, London, 2002, s. 30.

Bank może podejmować łączne zobowiązania do wysokości kapitału akcyjnego, natomiast tylko wpłacona część, powiększona o rezerwy i nadwyżki, może być inwestowana w udziały kapitałowe.

W myśl porozumienia o utworzeniu Banku kapitał zakładowy rewidowany jest co 5 lat. W związku z tym w Sofii, na dorocznym spotkaniu krajów członkowskich w kwietniu roku 1996 podjęto decyzję o podwojeniu kapitału akcyjnego do 20 mld ecu¹⁶. Kolejny przegląd kapitału statutowego nastąpił na spotkaniu w Londynie w roku 2001, jednak akcjonariusze nie wyrazili zgody na zmianę jego wysokości¹⁷.

Udział w kapitale zakładowym decyduje o liczbie głosów, jaką dysponuje każdy kraj członkowski¹⁸. W trakcie głosowania każdy gubernator ma tyle głosów, ile ich posiada kraj przez niego reprezentowany. Istnieje skomplikowany system głosowania w zależności od charakteru sprawy wymagającej podjęcia decyzji, a mianowicie:

- zwykła większość głosów obowiązuje przy zatwierdzeniu pożyczki bądź podejmowaniu innych decyzji związanych z bieżącą działalnością Banku; kraje Unii i dwie instytucje europejskie mają możliwość sprawowania kontroli nad działalnością EBOR,

¹⁶ *Annual Report 1997*, European Bank for Reconstruction and Development, London, April 1997, s. 58.

¹⁷ *Umowa o utworzeniu Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju*, DzU, 26.09.1994, art. 5.

¹⁸ Tamże, art. 28.

- próg większości specjalnej wynoszący nie mniej niż dwie trzecie ogólnej liczby głosów zarezerwowany jest dla najważniejszych spraw dotyczących funkcjonowania Banku,
- wymóg obecności co najmniej dwóch trzecich gubernatorów reprezentujących 75% ogółu głosów jest stosowany, aby poprzeć lub zmodyfikować wnioski o udzielenie pożyczki krajowi, który nie przestrzega politycznych i ekonomicznych celów Banku,
- próg co najmniej trzech czwartych obecnych wszystkich gubernatorów mających nie mniej niż 85% głosów obowiązuje w sytuacji, gdy istnieje konieczność zatwierdzenia zmiany kwalifikacji poszczególnych krajów upoważnionych do zaciągania pożyczek.

Powyższe reguły mają umożliwić kontrolę podejmowanych decyzji. W praktyce jednak EBOR, podobnie jak inne międzynarodowe instytucje finansowe, stosuje zasadę *consensusu*.

Fundusze specjalne EBOR

Oprócz kapitału subskrybowanego przez kraje członkowskie oraz środków pożyczonych, które EBOR może mobilizować na międzynarodowych rynkach finansowych, zgodnie z art. 18 aktu założycielskiego może on także tworzyć fundusze specjalne, które uzupełniają jego środki, a finansowane są przez dobrowolne wpłaty poszczególnych krajów¹⁹.

Do końca roku 2001 powstało 11 funduszy specjalnych, w tym 8 inwestycyjnych i 3 fundusze pomocy technicznej (patrz tab. 2):

- Specjalny Bałtycki Fundusz Inwestycyjny został utworzony 14 kwietnia 1992 r. na mocy porozumienia zawartego przez EBOR z rządami krajów nordyckich: Danii, Finlandii, Islandii, Norwegii i Szwecji. Celem funduszu jest promocja sektora prywatnego poprzez udzielanie wsparcia małym i średnim przedsiębiorstwom Litwy, Łotwy i Estonii²⁰. Na koniec 2001 r. pomoc zadeklarowana i wpłacona do Funduszu wyniosła 41 500 tys. euro.

- Specjalny Bałtycki Fundusz Pomocy Technicznej – utworzony, podobnie jak poprzedni, 14 kwietnia 1992 r., przez tę samą grupę państw dla trzech

¹⁹ Jednak gdy J. Attali na spotkaniu w Budapeszcie w kwietniu 1992 r. przedstawił propozycję utworzenia specjalnego, niżej oprocentowanego funduszu, przeznaczonego na finansowanie restrukturyzacji przemysłu państwowego, w tym zwłaszcza przemysłu zbrojeniowego w b. Związku Radzieckim, spotkała się ona z chłodnym przyjęciem krajów zachodnich, głównie Stanów Zjednoczonych. James Brady stwierdził, iż zaakceptowanie tej propozycji byłoby poważnym błędem banku i „sprzeniewierzeniem się jego misji”. H. Bińczak, *EBOR, czyli rozwiane marzenia*, „Gazeta Bankowa” 1992, nr 18, s. 13.

²⁰ *Alternative Sources of Finance for Small and Medium-Sized Projects*, EBRD, Warsaw 1998, s. 11.

krajów bałtyckich w celu rozwoju gospodarki rynkowej, a zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw. Na dzień 31 grudnia 2001 r. skumulowane wpłaty osiągnęły poziom 6 750 tys. euro.

- Specjalny Rosyjski Fundusz Inwestycyjny Small Businessu powstał na mocy decyzji Rady Dyrektorów EBOR 18 października 1993 r., aby wspierać rozwój sektora prywatnego w Rosji. Początkowo środki pochodziły od Niemiec, Włoch i Japonii, a w końcu 2001 r. na liście donatorów znalazły się jeszcze: Kanada, Francja, Szwajcaria i Stany Zjednoczone. Łączne wpłaty na ten Fundusz wyniosły 59 351 tys. euro.

- Specjalny Rosyjski Fundusz Współpracy Technicznej Small Businessu utworzony został, podobnie jak poprzedni, 18 października 1993 r. przez Niemcy, Włochy i Japonię w celu sfinansowania technicznej strony utworzenia i wprowadzenia w życie pilotażowej operacji Specjalnego Rosyjskiego Funduszu Inwestycyjnego Small Businessu. Wpłaty na poczet tego Funduszu w końcu roku 2001, po uwzględnieniu nowych donatorów, osiągnęły wielkość 55 714 tys. euro.

- Specjalny Fundusz Współpracy Technicznej EBOR został zatwierdzony przez Radę Dyrektorów na spotkaniu 12/13 września 1995 r. w celu udzielania wsparcia finansowego dla projektów współpracy technicznej w krajach operacji. Na dzień 31 grudnia 2001 r. EBOR podpisał umowy z 10 donatorami (Kanada, Finlandia, Niemcy, Irlandia, Izrael, Norwegia, Portugalia, Szwecja, Szwajcaria, Wielka Brytania), ale tylko Wielka Brytania dokonała wpłaty w wysokości 247 tys. euro.

- Specjalny Mołdawski Fundusz Inwestycyjny Micro Businessu powstał opierając się na porozumieniu z 3 września 1996 r. zawartym przez EBOR z rządem Szwajcarii, aby pomóc w rozwoju mikro biznesu poprzez wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw w Mołdawii. Wkład Szwajcarii do tego Funduszu wyniósł 1 261 tys. euro.

- Specjalny Finansowy Fundusz Inwestycyjny utworzony został 16 grudnia 1996 r. w celu udzielania wsparcia finansowego sektorowi prywatnemu w krajach operacji. Na dzień 31 grudnia 2001 roku zadeklarowana pomoc państw donatorskich (Chiny, Stany Zjednoczone oraz Szwajcaria) była rzędu 15 506 tys. euro, z czego 6 469 tys. euro zostało faktycznie wniesione do Funduszu.

- Specjalny Włoski Fundusz Inwestycyjny zatwierdzony został przez Radę Dyrektorów na posiedzeniu 15/16 września 1998 r., a stał się efektywny w wyniku pierwszej wpłaty wniesionej 19 stycznia 2000 r. Ma na celu pomoc w modernizacji, restrukturyzacji, ekspansji i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w wybranych krajach-podopiecznych EBOR. Fundusz podzielony jest na trzy subkonta: na rzecz Albanii, Bośni i Hercegowiny oraz Kosowa. Środki Funduszu na koniec 2001 r. wyniosły 13 435 tys. euro.

Tabela 2

Środki finansowe specjalnych funduszy według donatorów w tys. euro (stan na dzień 31 grudnia 2001 r.)

Wyszczególnienie	Specjalny Bałtycki Fundusz Inwestycyjny	Specjalny Rosyjski Fundusz Inwestycyjny Small Businessu	Specjalny Mołdawski Fundusz Inwestycyjny Micro Businessu	Specjalny Finansowy Fundusz Inwestycyjny	Specjalny Włoski Fundusz Inwestycyjny	Specjalny Fundusz Wsparcia MSP	Specjalny Bałkański Fundusz Regionalny	Specjalny Fundusz EBOR dla MSP	Specjalny Bałtycki Fundusz Pomocy Technicznej	Specjalny Rosyjski Fundusz Współpracy Technicznej Small Businessu	Specjalny fundusz Współpracy Technicznej EBOR	Razem fundusze specjalne
Austria	-	-	-	-	-	-	276	-	-	-	-	276
Kanada	-	2 707	-	-	-	-	1 472	-	-	4 309	-	8 488
Dania	8 940	-	-	-	-	-	750	-	1 450	-	-	11 140
UE	-	-	-	-	-	80 000	-	-	-	-	-	80 000
Finlandia	8 629	-	-	-	-	-	-	-	1 411	-	-	10 040
Francja	-	7 686	-	-	-	-	-	-	-	498	-	12 666
Niemcy	-	9 843	-	-	-	-	2 250	-	-	325	-	15 118
Islandia	427	-	-	-	-	-	-	-	69	-	-	496
Włochy	-	8 401	-	-	13 435	-	-	-	-	1 360	-	23 196
Japonia	-	21 162	-	-	-	-	-	-	-	3 295	-	24 457
Holandia	-	-	-	-	-	-	4 000	-	-	-	-	4 000
Norwegia	7 732	-	-	-	-	-	1 145	-	1 256	-	-	10 133
Szwecja	15 772	-	-	-	-	-	-	-	2 564	-	-	18 336
Szwajcaria	-	2 360	1 261	655	-	-	3 097	-	-	1 244	-	8 617
Chiny	-	-	-	13 114	-	-	1 495	-	-	-	-	14 609
Wielka Brytania	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12 824	247	13 071
USA	-	7 192	-	1 737	-	-	-	22 955	-	24 677	-	56 561
Ogółem	41 500	59 351	1 261	15 506	13 435	80 000	14 485	22 955	6 750	55 714	247	311 204

Źródło: Annual Report 2001, Special Funds, European Bank for Reconstruction and Development, London 2002, s. 39.

- Specjalny Fundusz Wsparcia Małych i Średnich Przedsiębiorstw powstał na mocy decyzji Rady Dyrektorów z 7 kwietnia 1999 r., a już 19 kwietnia zostało zawarte porozumienie z Unią Europejską w sprawie wpłaty w wysokości 50 mln euro. Kolejne porozumienie dotyczące 30 mln euro podpisano 12 stycznia 2001 r. Pierwsza rata zadeklarowanej pomocy (10 mln euro) wniesiona została w lipcu 1999 r. Fundusz powstał w celu wsparcia finansowego dla małych i średnich przedsiębiorstw w krajach Europy Środkowej i Wschodniej ubiegających się o członkostwo w UE.

- Specjalny Bałkański Fundusz Regionalny został zatwierdzony 5 września 1999 r. w celu udzielania pomocy krajom bałkańskim (Albania, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Republika Macedonii, Rumunia) w przebudowie ich gospodarek, a pierwsze porozumienie w kwestii zasilenia tego Funduszu podpisano 7 grudnia. Na dzień 31 grudnia 2001 r. wpłaty krajów donatorskich (Austria, Chiny, Dania, Holandia, Kanada, Niemcy, Norwegia, Szwajcaria) wyniosły 14 485 tys. euro. Zaległa rata Szwajcarii (1 130 tys. euro) została wniesiona w całości 7 stycznia 2002 r.

- Specjalny Fundusz EBOR dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw utworzony został 28 czerwca 2000 r., a stał się efektywny 24 lipca w następstwie podpisania umowy w sprawie pierwszej wpłaty. Celem jego jest pomoc w rozwoju małych (również mikro) i średnich przedsiębiorstw w Południowej i Wschodniej Europie (Albania, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Federacyjna Republika Jugosławii, Republika Macedonii, Rumunia). W późniejszym okresie, po osiągnięciu porozumienia między EBOR a krajami donatorskimi, działalność Funduszu może być rozszerzona na kraje powstałe po rozpadzie Związku Radzieckiego, z wyjątkiem Litwy, Łotwy i Estonii. Na koniec roku 2001 wpłaty na rzecz tego Funduszu wyniosły 21 mln USD, co w przeliczeniu na euro stanowiło 22 955 tys.²¹

INSTRUMENTY FINANSOWE STOSOWANE PRZEZ EBOR

Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju, w przeciwieństwie do innych instytucji, nie finansuje krajów czy rządów, lecz szczegółowo określone projekty. Bezpośrednim finansowaniem objęte są projekty w sektorze prywatnym, projekty restrukturyzacyjne i prywatyzacyjne, a także infrastruktura wspomagająca te działania. Z kredytów Banku korzystają głównie spółki z udziałem kapitału mieszanego, w szczególności z udziałem kapitału zagranicznego.

²¹ Fundusz używa euro jako jednostki przeliczeniowej, natomiast cała działalność i zasoby finansowe są denominowane w dolarach amerykańskich.

Bank proponuje szeroki wachlarz instrumentów finansowych, podchodząc elastycznie do potrzeb swoich klientów. Chociaż nie zajmuje się bezpośrednim finansowaniem małych i średnich przedsiębiorstw, to jednak ma on pewne instrumenty finansowe dla nich przeznaczone. Działalność Banku obejmuje, m. in.²²:

- Tradycyjne kredyty zabezpieczone bądź niezabezpieczone z możliwością zamiany na udziały w kredytowanych przedsiębiorstwach. Kredyty udzielane są w walutach wymiennalnych, głównie w dolarach amerykańskich, a także w euro. Wobec tego ryzyko kursowe związane z ich spłatą przechodzi na pożyczkobiorcę. Podstawą oprocentowania jest stawka LIBOR powiększona o marżę bankową uzależnioną od charakteru kredytu. Oprocentowanie może być liczone według zmiennej lub stałej stawki. Czas karencji jest do uzgodnienia, a kredyty mogą być udzielane na okres od 5 do 10 lat, zależnie od indywidualnych warunków działalności (dla przedsiębiorstw) i do 15 lat w przypadku projektów infrastrukturalnych w sektorze publicznym. Spłacane są w takiej walucie, w jakiej zostały udzielone. Niemniej jednak Bank analizuje także możliwość udzielania kredytów w walutach krajów operacji. EBOR udzielając kredytów prywatnym przedsiębiorstwom zazwyczaj nie wymaga gwarancji rządowej. Takie same zasady stosuje w przypadku przedsiębiorstw państwowych. Warunkiem uzyskania wsparcia finansowego Banku jest zdolność kredytobiorcy do zwrotu kredytu w uzgodnionym terminie.

- Udziały kapitałowe – mogą występować w różnych formach, łącznie z subskrypcją akcji zwykłych lub uprzywilejowanych. EBOR proponuje także obligacje, pożyczki podporządkowane, czy umarzalne akcje uprzywilejowane. Ważne jednak jest to, że Bank nie przejmuje nigdy pakietu większościowego, a po określonym czasie sprzedaje posiadane akcje na warunkach przewidzianych umową. Bank może być także gwarantem emisji akcji spółki notowanej już na giełdzie, zastrzegając przy tym objęcie w przyszłości pewnej ich liczby, bądź też może sfinansować przejęcie przez inwestorów części lub całości akcji przedsiębiorstwa ale tylko wtedy, gdy prowadzi to do prywatyzacji tego przedsiębiorstwa, poprawiając jego efektywność.

- Gwarancje udzielane są przez EBOR w celu ułatwienia kredytobiorcom dostępu do innych źródeł finansowania. Dopuszcza się różnego typu gwarancje, począwszy od gwarancji obejmujących całość ryzyka, po gwarancje dotyczące niektórych jego elementów. Jednak w każdym przypadku maksymalna stopa ryzyka musi być znana, a ryzyko kredytowe musi być możliwe do zaakceptowania.

- Pomoc techniczną i doradztwo – Bank może służyć doradztwem, szkoleniem i pomocą techniczną w ramach funduszy specjalnych utworzonych przez niektóre kraje członkowskie oraz międzynarodowe instytucje finansowe.

²² *Financing with the EBRD*, EBRD, London 1999, s. 6.

ZASADY FINANSOWANIA PRZEZ EBOR

Wobec skali potrzeb EBOR dysponuje ograniczonymi zasobami. W związku z tym, Bank szczególną wagę przywiązuje do jakości finansowanych przedsięwzięć i do zwiększania ich wartości. Dba o to, by inwestycje przynosiły „efekt mnożnikowy” w postaci dodatkowych korzyści dla miejscowej gospodarki, organizacji współfinansowania czy usuwania „wąskich gardeł” w przypadku infrastruktury. EBOR kładzie nacisk na finansowanie spółek z udziałem kapitału mieszanego, ponieważ stwarzają one partnerom możliwości skutecznego dostępu do rynków, zachęcają do prywatnych zagranicznych inwestycji w regionie, zmniejszają ryzyko i ułatwiają transfer technologii i wiedzy o zarządzaniu.

EBOR finansuje najwyżej 35% całkowitych kosztów projektu zarówno w przypadku nowych inwestycji, jak i dokapitalizowania już istniejących. W obydwu sytuacjach Bank wymaga znacznych udziałów ze strony innych inwestorów, szczególnie sponsorów przemysłowych, przy czym ich udział nie musi mieć formy gotówki, może np. przyjąć postać urządzeń fabrycznych. Typowe projekty w sektorze prywatnym finansowane są przez kredyt (nie więcej niż dwie trzecie) oraz kapitał własny (jedna trzecia). Z uwagi na to, iż Bank finansuje najwyżej 35% wartości kosztorysowej projektu, konieczne jest uczestnictwo innych instytucji współfinansujących.

Tam gdzie to jest możliwe, EBOR zachęca inne instytucje finansowe do udziału w finansowaniu przedsięwzięć przez siebie sponsorowanych. Z jednej strony oznacza to zwiększenie puli dostępnych środków, a z drugiej banki czy inne instytucje finansowe uczestniczące w transakcjach współfinansowanych z udziałem EBOR czerpią korzyści ze statusu „uprzywilejowanego wierzyciela”²³.

Udział w finansowaniu przedsięwzięć wraz z innymi instytucjami może przyjąć następujące formy:

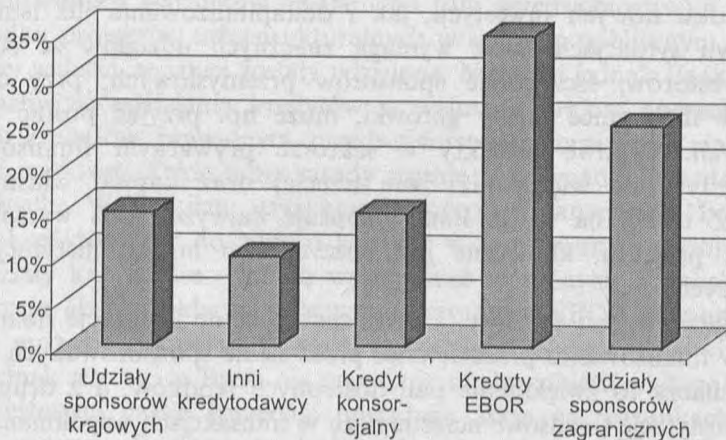
- wspólne finansowanie: to sytuacja, gdy kredyty EBOR i innych instytucji współfinansujących wykorzystuje się do finansowania w uzgodnionych proporcjach tego samego zestawu maszyn i urządzeń oraz związanych z nimi usług,
- paralelne finansowanie: odnotowujemy wtedy, gdy kredyty EBOR i innych instytucji współfinansujących przeznacza się na finansowanie oddzielnych zestawów towarów i usług,

²³ Kredyty udzielane przez instytucje międzynarodowe, takie jak EBOR, są tradycyjnie wyłączone z renegocjacji spłat zadłużenia danego kraju i dlatego korzystają ze statusu „uprzywilejowanego wierzyciela”. Wiele krajów zachodnioeuropejskich przyznało uprzywilejowane traktowanie transakcjom współfinansowanym z udziałem EBOR. Tamże, s. 6.

- finansowanie syndykalne: występuje wówczas, gdy instytucje finansowe wybrane przez EBOR udzielają kredytu w ramach dokumentacji Banku, na warunkach zbliżonych do tych, jakie stawia EBOR,

- zarządzanie konsorcjum: ma miejsce wtedy, gdy EBOR zobowiązuje się do sfinansowania całego kredytu, a po zawarciu umowy kredytowej sprzedaje innym instytucjom udział w swoim kredycie; EBOR jest odpowiedzialny do pełnej wysokości kredytu, ale finansuje część swojego zobowiązania poprzez uczestników konsorcjum²⁴.

Przy poszukiwaniu form finansowania najlepiej dostosowanych do potrzeb danego przedsięwzięcia EBOR bierze pod uwagę powyższe zasady operacyjne. Odzwierciedleniem tych zasad jest proponowana przez Bank następująca struktura finansowania (por. rys. 2):

Rys. 2. Struktura finansowania

Źródło: *Financing with the EBRD, EBRD, London 1998, s. 10*

Z reguły Bank rozpatruje wnioski kredytowe w wysokości co najmniej 5 mln euro. Jeżeli jednak przedsięwzięcie ma kluczowe znaczenie dla danego kraju, granica ta traktowana jest elastycznie. Ponadto istnieje możliwość uzyskania mniejszej pożyczki za pośrednictwem linii kredytowych uruchamianych w rodzimych bankach krajów operacji.

Każdy projekt oceniany jest pod kątem strategii Banku dla określonego kraju, pod względem finansowym, ekonomicznym, technicznym i środowiskowym.

Bank wymaga, aby wniosek składany przez prywatne i prywatyzowane przedsiębiorstwa zawierał szczegółowy plan działania (biznesplan) lub analizę

²⁴ Tamże, s. 9.

techniczno-ekonomiczną celowości projektu (*feasibility studies*), sprecyzowanych partnerów oraz uwzględnił priorytety Banku.

Projekt musi zawierać maksimum informacji dotyczących kosztów związanych z jego realizacją (surowce, materiały, usługi), zestawienie kosztów w walucie krajowej i zagranicznej, opis korzyści, jakie może przynieść gospodarce kraju realizacja projektu (zmniejszenie bezrobocia poprzez tworzenie nowych miejsc pracy, wpływ na handel zagraniczny, transfer technologii, oszczędności zużycia energii, ochronę środowiska, zmiany w zakresie zarządzania), plan finansowania (źródła kredytów krajowych, zagranicznych i udziałów). Ponadto wniosek winien uwzględniać rachunek zysków i strat, bilans, harmonogram spłaty długu (*cash flow*, odsetki, raty kapitałowe), wskaźniki finansowe (stosunek zadłużenia do kapitału zakładowego, stopa zwrotu czyli zysk wynikający z inwestycji kapitałowej), udział różnych partnerów oraz opis roli EBOR w przedsięwzięciu (udzielenie kredytu, współfinansowanie, udzielenie gwarancji, udział kapitałowy czy doradztwo).

Zazwyczaj w ciągu 3-4 miesięcy od momentu uzyskania informacji następuje sfinalizowanie transakcji, przy czym mniej skomplikowane projekty wymagają krótszego okresu.

DZIAŁALNOŚĆ EBOR

Tabela 3

Finansowanie z EBOR według krajów

Kraj	2001			Skumulowane		
	liczba projektów	mln euro	%	liczba projektów	mln euro	%
1	2	3	4	5	6	7
Tadżykistan	2	21	0,6			0,2
Albania	1	19	0,5			0,6
Armenia*	0	<1	<0,1	6	140	0,7
Turkmenistan*	0	1	<0,1	4	177	0,9
Białoruś*	0	7	0,2	6	190	0,9
Kirgistan	1	5	0,1	13	190	0,9
Bośnia i Hercegowina	4	52	1,4	15	201	1,0
Mołdowa	1	10	0,3	17	211	1,0
Federacyjna Republika Jugosławii	7	233	6,4	7	233	1,2
Gruzja	1	12	0,3	15	249	1,2
Republika Macedonii	1	33	0,9	14	270	1,3

Tabela 3 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7
Łotwa	3	43	1,1	24	353	1,7
Estonia	1	15	0,5	37	367	1,8
Azerbejdżan*	0	17	0,5	11	393	1,9
Słowenia	1	52	1,4	23	414	2,0
Litwa	3	83	2,3	24	437	2,2
Bułgaria	3	60	1,6	34	536	2,7
Uzbekistan	2	107	2,9	17	690	3,4
Kazachstan	5	177	4,8	19	797	3,9
Republika Czech	3	88	2,4	35	869	4,3
Słowacja	7	345	9,4	32	899	4,4
Chorwacja	9	281	7,7	36	937	4,6
Ukraina	6	176	4,8	44	1 294	6,4
Węgry	3	129	3,5	59	1 357	6,7
Rumunia	4	282	7,7	56	2 017	10,0
Polska	14	588	16,1	110	2 560	12,7
Rosja	18	822	22,5	128	4 276	21,1
Ogółem	102	3 656	100	807	20 219	100

* subprojekty liczone są jako ułamkowe wielkości.

Źródło: *Annual Report 2001*, European Bank for Reconstruction and Development, London 2002, s. 27.

Jak wynika z tab. 3, do końca roku 2001 Rada Dyrektorów zatwierdziła 807 projektów na łączną kwotę 20,22 mld euro, co spowodowało, że EBOR stał się największym bezpośrednim zagranicznym inwestorem w regionie. Bank podpisał projekty w każdym kraju operacji, inwestując w państwach Europy Środkowej i Wschodniej 41,4% funduszy, w Rosji – 21,1%, pozostałą część w byłych republikach byłego ZSRR oraz w krajach powstałych po rozpadzie Jugosławii (37,5%). Środki dodatkowe zaangażowane przez innych inwestorów jako część operacji EBOR wyniosły 47,55 mld euro (tab. 4).

Jak widać, fundusze zorganizowane w procesie finansowania krajów podopiecznych przez EBOR przewyższają znacznie bezpośrednie zaangażowanie samego Banku. Świadczy to, że jego przedsięwzięcia mają dużo większe znaczenie niż wynika to ze statystycznego zestawienia dotyczącego inwestycji EBOR.

Inwestycje Banku wywierają bardzo duży wpływ na właściwy kierunek reform i tempo rozwoju poszczególnych państw operacji. Pomoc finansowa EBOR ma szczególne znaczenie dla krajów Europy Środkowej i Wschodniej, w tym także dla Polski. Dzięki udostępnianym przez Bank środkom, udało się rozpocząć i kontynuować proces transformacji wielu gospodarek krajów tego regionu w kierunku gospodarek rynkowych.

Tabela 4

Finansowanie z EBOR według typu ułatwienia

Wyszczególnienie	2001			Skumulowane		
	liczba projektów	mln euro	%	liczba projektów	mln euro	%
Kredyty dla sektora prywatnego	54	1910	52	392	10 113	50
Kredyty dla sektora publicznego	21	856	23	161	5 752	28
Udziały	23	476	13	245	3 649	18
Gwarancje	3	413	11	10	705	3
Ogółem	102	3656	100	807	20219	100
Fundusze zmobilizowane		6212			47546	

Źródło: *Annual Report 2001*, European Bank for Reconstruction and Development, London 2002, s. 28.

EBOR odnotował znaczny postęp w procesie transformacji, jaki dokonał się w krajach operacji od 1994 r. Te oceny publikowane są w rocznych raportach dotyczących transformacji. Zawierają one informacje na temat aktualnej polityki poszczególnych krajów, zachodzących zmian oraz stopnia zaawansowania reform w krajach operacji. W roku 2001 21 krajów poprawiło swój rating pokazując w ten sposób, że realizacja reform jest mocno zaawansowana. W roku 2000 wzrost gospodarki światowej był szybki i duże było zainteresowanie inwestowaniem w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, a kraje WNP osiągnęły najwyższą stopę wzrostu od momentu rozpoczęcia reform. Jednak od drugiej połowy roku 2000 wzrost gospodarki światowej systematycznie obniża się, a to ma niekorzystny wpływ na kraje transformujące swoje gospodarki poprzez spowolnienie ich eksportu. Ponadto terrorystyczny atak na Stany Zjednoczone z 11 września 2001 r. zwiększył niepewność w gospodarce światowej. W obliczu zachodzących zmian zewnętrznych, wzrost gospodarczy w regionie z poziomu 5,5% w roku 2000 obniżył się do 4,3% w roku 2001. Ten poziom postawił jeszcze jednak region wśród najsilniej rozwijających się gospodarek wschodzących w 2001 r. Faktycznie w 14 spośród 27 krajów wzrost był większy niż rok wcześniej, głównie w krajach WNP (patrz tab. 5). Największe spadki wzrostu PKB w regionie odnotowano w dwóch największych krajach, a mianowicie w Polsce i w Rosji. Ponadto Republika Macedonii, jedyny kraj regionu, z powodu zamieszek etnicznych popadła w recesję w 2001 r.

Tabela 5

PKB w krajach operacji

Wyszczególnienie	2000 r. (%)	2001 r. (%)
Albania	7,8	7,3
Bośnia i Hercegowina	5,0	5,0
Bułgaria	5,8	4,5
Chorwacja	3,7	4,4
Republika Czech	3,1	3,5
Estonia	6,9	4,5
Federacyjna Republika Jugosławii	5,0	5,5
Litwa	3,9	5,7
Łotwa	6,6	7,0
Republika Macedonii	5,1	4,5
Polska	4,0	1,1
Rumunia	1,6	4,5
Słowacja	2,2	3,0
Słowenia	4,6	2,8
Węgry	5,2	4,0
Środkowa i Wschodnia Europa oraz kraje bałtyckie	4,0	2,9
Armenia	6,0	9,6
Azerbejdżan	11,1	9,2
Białoruś	5,8	4,0
Gruzja	1,9	3,0
Kazachstan	9,6	13,0
Kirgistan	5,1	5,3
Mołdowa	1,9	4,5
Rosja	8,3	5,2
Tadżykistan	8,3	10,02
Turkmenistan	17,6	12,0
Ukraina	5,8	9,0
Uzbekistan	4,0	3,0
Wspólnota Niepodległych Państw	7,9	4,3
Ogółem dla regionu	5,5	4,3

Dane za rok 2000 są wstępnymi wielkościami, głównie oficjalnymi szacunkami rządu. Natomiast dane za rok 2001 są prognozą EBOR.

Źródło: *Annual Report 2001*, EBOR, London 2002, s. 21.

EBOR dzieli kraje operacji ze względu na postępy w kierunku gospodarki rynkowej na dwie grupy:

- kraje słabo/średnio zaawansowane: Albania, Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Gruzja, Federacyjna Republika Jugosławii, Kazachstan, Kirgistan, Republika Macedonii, Mołdowa, Rumunia, Tadżykistan, Turkmenistan, Ukraina, Uzbekistan;
- kraje zaawansowane: Chorwacja, Republika Czech, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Słowacja, Słowenia, Węgry.

Rosja traktowana jest oddzielnie.

W roku 2001 inwestycje EBOR osiągnęły najwyższy poziom w tych subregionach. W krajach należących do pierwszej grupy i w Rosji, inwestycje Banku wzrosły z 1,6 mld euro w 2000 r. do 2,0 mld euro rok później. Natomiast w krajach zaawansowanych pod względem reform gospodarczych, zaangażowanie inwestycyjne EBOR osiągnęło poziom 1,6 mld euro w porównaniu z rokiem 2000, kiedy to wyniosło 1,0 mld euro. Bank zaznaczał swoją obecność podpisując nowe transakcje ze wszystkimi krajami operacji. W krajach należących do drugiej grupy EBOR ściśle współpracował z Unią Europejską wprowadzając produkty mające na celu udzielanie wsparcia finansowego małym i średnim przedsiębiorstwom. Bank finansował projekty w dziedzinach kapitałochłonnych (takich, jak telekomunikacja, energetyka), projekty infrastrukturalne (drogi, koleje, oczyszczalnie, nieruchomości), praktycznie jest widoczny niemal we wszystkich sektorach gospodarki, z wyjątkiem sektorów wykluczonych w jego działalności (produkcja i sprzedaż alkoholu, wyrobów tytoniowych, przemysł zbrojeniowy, sektor gier losowych i inne). Szczególną aktywność Banku można zaobserwować w dziedzinie bankowości i usług finansowych oraz infrastruktury (tab. 6).

Tabela 6

Finansowanie z EBOR według sektorów gospodarki

Wyszczególnienie	2001			Skumulowane		
	liczba projektów	mln euro	%	liczba projektów	mln euro	%
1	2	3	4	5	6	7
Institucje finansowe						
Udziały	6	184	5	80	1023	5
Kredyty	8	591	16	112	3031	15
Fundusze inwestycyjne	6	175	5	63	1220	6
Niebankowe instytucje finansowe	7	93	3	24	236	1
Programy dla mikro i małego biznesu	6	64	2	19	403	2
Ogółem	33	1106	30	298	5912	29
Przemysł i handel						
Agrobiznes	12	299	8	86	1466	7
Bogactwa naturalne	5	196	5	38	1633	8
Nieruchomości, turystyka i żegluga	4	148	4	43	831	4
Telekomunikacja, informatyka i media	8	297	8	53	1730	9
Ogółem	30	940	26	221	5660	28

Tabela 6 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7
Infrastruktura						
Efektywność energii	3	53	1	12	233	1
Infrastruktura miejska i dotycząca ochrony środowiska	9	188	5	39	1095	5
Energetyka	4	364	10	41	1873	9
Transport	8	401	11	68	2611	13
Ogółem	24	1006	28	160	5812	29
Projekty ogólno- -przemysłowe	16	604	17	128	2835	14
Razem	102	3656	100	807	20219	100

Źródło: *Annual Report 2001*, European Bank for Reconstruction and Development, London 2002, s. 28.

ROLA EBOR W POLSCE

Według stanu na 31 grudnia 2001 r. Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju uczestniczył w finansowaniu 110 projektów w Polsce, przez bezpośrednie inwestycje w kwocie 2560 mln euro, co stanowiło 12,7% ogółu środków Banku zaangażowanych w krajach operacji²⁵.

EBOR kontynuuje strategię wspierania procesu przemian ustrojowych jako instytucja „uzupełniająca” przez podejmowanie wielu cennych inicjatyw. Działalność wspierająca, a nie zastępująca prywatne źródła finansowania, jest realizowana przez zaangażowanie w różnych segmentach rynku oraz tworzenie nowych metod finansowania w miarę osiągania postępów w procesie transformacji w Polsce. Bank dostosowuje swoją działalność do zmian zachodzących na polskim rynku odchodząc od kredytowania na rzecz inwestycji kapitałowych. Prowadzi aktywną działalność finansując projekty infrastrukturalne, restrukturyzacyjne, a także wspierając MSP. Finansowanie EBOR obejmuje prawie wszystkie sektory (wyjątek stanowią produkcja i sprzedaż alkoholu i wyrobów tytoniowych, przemysł zbrojeniowy, gry losowe itp.), a przede wszystkim: bankowość, motoryzację, hutnictwo, przetwórstwo rolno-spożywcze, telekomunikację, branżę drzewną i papierniczą, sektor funduszy inwestycyjnych oraz wiele innych. Szczególną aktywność zauważa się w zakresie bankowości i usług finansowych.

Od momentu powstania EBOR ściśle współpracował z polskim rządem w ramach polityki prywatyzacyjnej, angażując się w prywatyzację kapitałową

²⁵ *Annual Report 2001*, EBRD, London 2002, s. 27.

poszczególnych przedsiębiorstw, a także w przygotowanie projektów uzupełniających rządowy program prywatyzacji i restrukturyzacji. Uczestniczył m. in. w przygotowaniu projektu wspierającego Narodowe Fundusze Inwestycyjne (NFI) oraz programu: Stabilizacja, Restrukturyzacja, Prywatyzacja (SRP). Umacniał swoją pozycję banku inwestycyjnego przez projekty regionalne, których wartość ciągle rośnie, a także przez szersze włączanie lokalnych instytucji finansowych. Przykładem może być stworzenie pierwszego tzw. parku przemysłowego oraz udzielenie przez EBOR gwarancji bankowej Pierwszemu Polsko-Amerykańskiemu Bankowi Hipotecznemu. Bank jest w Polsce inwestorem neutralnym. Kupuje udziały w prywatyzowanych przedsiębiorstwach, by udzielić im wsparcia finansowego do czasu znalezienia inwestora strategicznego.

W swojej dotychczasowej działalności w Polsce EBOR uczestniczył w wielu udanych inwestycjach kapitałowych, jak również udzielił istotnych dla naszego kraju kredytów przyciągając rodzimych i zagranicznych inwestorów. Należy stwierdzić, iż bierze on aktywny udział w transformacji systemowej naszego kraju²⁶.

- wspierając rozwój prywatnych firm, wykorzystując narzędzia przeznaczone dla małych i średnich przedsiębiorstw,
- mobilizując krajowych i zagranicznych inwestorów,
- wspierając rozwój rynku kapitałowego, instytucji finansowych i funduszy inwestycyjnych,
- finansując prywatną i państwową infrastrukturę, inwestycje komunalne oraz projekty w dziedzinie ochrony środowiska.

Działalność Banku obejmuje:

- tradycyjne kredyty,
- udziały kapitałowe,
- gwarancje,
- współfinansowanie,
- współpracę techniczną i doradztwo.

EBOR, poprzez swoją działalność inwestycyjną oraz mobilizację zagranicznego i krajowego kapitału, angażuje się w podnoszenie jakości podstawowych usług komunalnych, w celu dostosowania się Polski do standardów unijnych w dziedzinie transportu miejskiego, usług wodociągowych i kanalizacji, oczyszczania wody oraz modernizacji systemu grzewczego.

Ważne jest to, że EBOR z uwagi na swoje statutowe cele gotów jest podejmować ryzyko, którego nie chcą brać na siebie ani banki komercyjne, ani rynek kapitałowy. Dzięki temu zostały zrealizowane liczne projekty infrastrukturalne, mimo znacznego ryzyka. Za przykład może posłużyć

²⁶ E. Latoszek, M. Proczek, *Organizacje międzynarodowe. Założenia, cele, działalność*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2001, s. 260.

choćby sfinansowanie modernizacji i odbudowy transportu miejskiego we Wrocławiu po powodzi roku 1998. Bank angażuje się w niezwykle ważne dla Polski przedsięwzięcia budowy autostrad A1 i A2, jak również restrukturyzację przestarzałej infrastruktury PKP, przebudowę portów przeładunkowych czy rozwój sieci hotelowej, która poza Warszawą, Katowicami i Trójmiastem praktycznie nie istnieje.

Wiesława Włodarczyk-Guzek

THE EUROPEAN BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT – STRUCTURE AND PRINCIPLES OF ACTIVITIES

The main purpose of this article is to show the European Bank for Reconstruction and Development which was established in 1991 in response to major changes in the political and economic climate in central and eastern Europe. The Bank was created to support the development of market economies in the region following the widespread collapse of communist regimes.

The EBRD finances projects in both the private and public sectors, providing direct funding for financial institutions, infrastructure and industry and commerce. The main forms of EBRD financing are loans, equity investments and guarantees.

The article contains statistics connected with capital base, special funds, loans and other forms of the EBRD financing in the member countries.

